

JÄMSÄN KAUPUNKI

Valvontajaosto

PÄÄTÖS

Kokouspäivä 11.12.2025

Kuulutuspäivä 17.12.2025

Tiedoksisaantipäivä 29.12.2025

Dnro 2724/10.03.00/2025

Lupanro MA-3-2025

ASIA

Maa-aineslain 4 §:n mukainen lupa maa-aineksen (soran ja hiekan) ottamiseen.

HAKIJA

Lindroosin Sora Oy

Seppolantie 16

42100 Jämsä

OTTAMISALUEEN SIJAINNITPAIKKA JA MAANOMISTAJA

Kunta: Jämsän kaupunki

Kylä: Pietilä

Tila: Kiviojanhiekkä 182-424-4-11

Omistaja: Ruusukivi Kiinteistöt Oy

HAKEMUKSEN VIREILLETULO

Hakemus on tullut vireille 27.6.2025. Hakemusta on täydennetty 11.8.2025 ympäristönsuojeluviranomaisen pyynnöstä.

LUVAN HAKEMISEN PERUSTE

Maa-aineslaki 4 § 1. mom. Maa-aineslain 5 §:n mukaan lupaa haettaessa on ainesten ottamisesta ja ympäristön hoitamisesta sekä, mikäli mahdollista, alueen myöhemmästä käyttämisestä esitettävä ottamissuunnitelma.

LUPATILANNE

Jämsän kaupungin ympäristölautakunta on myöntänyt 11.9.2014 § 59 maa-ainesluvan Lindroosin Sora Oy:lle Pietilän kylän tilalle Kiviojanhiekkä RN:o 4:11 kymmeneksi (10) vuodeksi. Lupa on myönnetty 0,79 hehtaarin ottamisalueelle ja 19 500 m³ ktr kokonaisottomäärälle. Luvamukainen ottotaso on ollut +124,00 metriä (N₆₀).

Nyt haettavana olevalla luvalla on tarkoitus jatkaa päättyneen maa-ainesluvan ehtojen ja tavoitteiden mukaista toimintaa alueella vielä olevan hiekan hyödyntämiseksi ja maisemoinnin loppuun saattamiseksi.

OTTAMISALUEEN SIJAINTI JA YMPÄRISTÖ

Ottamisalueen sijainti

Suunnitelma koskee Jämsän kaupungin Pietilän kylässä sijaitsevalla Kiviojanhiekkanimisellä tilalla tapahtuvaa maa-ainesten ottamistoimintaa. Tilan kiinteistötunnus on 182-424-4-11. Tilan pinta-ala on n. 3,8 ha.

Alue sijaitsee Jämsän Kollinkankaalla Näätämäentien ja Rapakontien välisellä alueella. Kiinteistön naapuritilat ovat pääosin metsätalouskäytössä. Länsireunaltaan alue rajoittuu Kiviojaan ja ojan takaiseen vanhaan maa-ainesten ottoalueeseen. Alueen eteläpuolelta kulkee Näätämäentien ja Rapakontien välinen tie, jolta liikennöinti alueelle tapahtuu.

Kaavoitustilanne ja lähin asutus

Keski-Suomen maakuntakaavassa suunnittelualue sijoittuu Jämsän seutukeskuksen alueelle. Kaavamerkintä on laaja-alainen ja yleispiirteinen. Maakuntakaavassa ei ole osoitettu suunnittelualueelle kohdistuvia muita varauksia. Alueella ei ole muita kaavoituksellisia varauksia eikä voimassa olevaa yleis- tai asemakaavaa.

Lähimmät asuinkäytössä olevat talot sijaitsevat idässä n. 800 metrin etäisyydellä.

Nykytilanne

Alueelta on otettu hiekkaa kymmenien vuosien ajan. Vanhimmat ottamisalueet, joista hiekka on jo hyödynnetty ovat maisemoituja ja metsittyneitä. Edellisen voimassa olleen maa-ainesluvan mukainen ottorintaus on auki ja ottoalueelta on poistettu puustoa sekä pintamaita kuorittu ottorintauksen päältä.

Alueesta laadittu aikaisempi ottosuunnitelma on laadittu N_{60} korkeusjärjestelmään. Korkeusjärjestelmien muuntokorjauksena on käytetty $N_{2000} = N_{60} + 0,3$ m. Eli nykyinen ottotaso $124,00 N_{60} + 0,3$ on muunnettuna $124,30 N_{2000}$.

Edellistä voimassa ollutta ottolupaa käsiteltäessä Keski-Suomen ELY-Keskus on 10.03.2014 antanut lausunnon, jossa on tarkennettu ottoluvan ympäristöehtoja, määritelty ottotaso ja vaadittavat suojaetäisyydet pohjaveteen. Lausunnossa on esitetty suojavyöhyke seuraavasti: Kaivualueen länsirajana käytetään koko ottamisalueella kiviojan maastossa selvästi erottuvan maastopainanteen idänpuoleista reunaa.

Suunnitelmassa ja haettavassa ottoluvassa huomioidaan lausunto ja toimintaa haetaan jatkettavaksi lausunnon ehtojen mukaisesti.

Luonnonolot ja maisema

Suunnittelualueen pohjoispuolella sijaitsee vuonna 2007 perustettu luontotyyppin suojelualue Kiviojan tervaleppäkorpi LTA203718.

Kivioja on luokiteltu metsälain 11 §:n mukaiseksi luonnontilaiseksi noroksi.

Jämsän pohjavesialueiden suojelusuunnitelmassa 2019 (Aallokas Oy) Kohdassa 8.7.4 Pohjavesi ekosysteemit on kiviojasta todettu seuraavasti:

Kiviojan varsi Kollinkankaan itälaidalla on merkittävä pohjavesialueen pohjavedestä riippuvainen ekosysteemi. Purontkon laidalta purkautuu pohjavettä useista kohdista. Notkossa kasvaa monin paikoin vanha luonnontilaisen kaltainen kuusivaltainen metsä, jonka joukossa on myös tervaleppiä.

Alueen eteläosa on luonnonsuojelualue ja pohjoispää metsäkeskuksen määrittelemää metsälakikohdetta. Puro on myös vesilain nojalla suojeltu. Kollinkankaan pohjavesialue on määritelty E-Luokkaan kuuluvaksi kiviojan perusteella. E-Luokkaan kuuluvat pohjavesialueet, joiden pohjavedestä pintavesi- tai maaekosysteemi on suoraan riippuvainen.

Pohja- ja pintavedet

Suunnittelualue sijoittuu Kollinkankaan (0918201) 1 luokan pohjavesialueelle. Suunnittelualueella on pohjavesiputki, josta luvan hakijalla on pohjavesihavaintoja. Luvan hakija on mitannut pohjaveden tasoa säännöllisesti ja pohjavesihavaintojen perusteella keskimääräiseksi pohjaveden tasoksi alueella on laskettu +118,9 N₂₀₀₀.

ARVIOINTI OTTAMISTOIMINNAN VAIKUTUKSISTA

Hakemuksen mukaan suunnitelmassa esitetyn toiminnan ympäristövaikutukset rajoittuvat ottamisalueeseen ja sen välittömään läheisyyteen. Ainoastaan vaikutuksia pohjaveteen voidaan pitää laaja-alaisempana.

Suunnitelman mukainen toiminta ei luvan hakijan käsityksen mukaan ole ristiriidassa alueen ja naapurikiinteistöjen maankäytön ja maisemakuvan kanssa. Toiminnan suurimman riskin ympäristölle muodostavat ottamistoiminnassa käytettävät koneet ja niiden poltto- sekä voiteluaineet. Riskiä voidaan pienentää kiinnittämällä erityistä huomiota polttoaineen käsittelyyn ja koneiden kuntoon.

Toiminnasta saattaa aiheutua ympäristöön melu- ja pölyhaittaa. Tätä pääosin pyöräkuormaajan työskentelystä ja lastauksesta aiheutuvaa melua ja pölyä voidaan pitää tilapäisenä ja vähäisenä.

Pohja- ja pintavedet

Jämsän pohjavesien suojelusuunnitelmassa kiviojalle ja sen uomalle on osoitettu merkittäviä suojeluarvoja. Suunniteltu ottamistoiminta sijoittuu kiviojan vaikutuspiiriin. Kokonaisuutena ottamisalue on pieni 0,7 ha, ottomäärä on pieni ja kaivettava rinta- ja keskimmäinen n. 3 metriä syvä. Hakemuksen mukaan näillä perusteilla maa-aineksen oton vaikutusta pohjavesi ekosysteemiin voidaan pitää vähäisenä.

Suunnitelman tavoitteena on saattaa loppuun alueella voimassa olleen edellisen ottoluvan mukainen toiminta ja hyödyntää loput otettavissa olevat hiekkavarat.

Maisema ja luonto

Suunnitellun ottamisalueen puusto on 3. kehitysluokan mäntymetsää. Alueella on tehty harvennushakkuu. Puustollisesti alue on talousmetsää. Kiviojan uomassa puusto muuttuu rehevämmän kasvupaikan mukaisesti kuusi- ja koivuvaltaiseksi. Uoman kohdalla ei ole tehty metsänhoito toimenpiteitä.

Suunnitellun ottamisalueen rajalla on selkeä metsän kuvioraja. Maa-aineksen otossa on tarkoitus poistaa puusto kuviorajan mukaisesti vain ottamisalueelta. Säilytettävän kiviojan penkan alueella säästetään talousmetsän mäntyjä soveltuvilta osin. Kiviojan uoman puusto jätetään täysin koskemattomaksi. Puuston poisto ja ottoalueen rajausta toteutetaan siis metsätalouden suojelullisten periaatteiden mukaisesti. Maa-aineksen ottoa varten ei poisteta puustoa lähempää uomaa, kuin metsätalouden puitteiden olisi mahdollista.

Toimet ympäristövaikutusten vähentämiseksi

Ottamissuunnitelman mukaisesti kiviojaan jätetään 20 m suojavyöhyke. Varsinainen puron uoma alueella on pienipiirteinen ja mutkitteleva. Etäisyyttä ottoalueen reunasta uomaan on minimissään 20 m paikoin paljon enemmän. Suunnitelmassa kiviojan uoman penkka jätetään koskemattomaksi. Ottamisalue ja kaivuluiska rajataan alkamaan niin, että luonnontilainen puron uoman penkka säilyy.

TOIMINTA, JOHON LUPAA HAETAAN

Tiedot ottamisalueesta

Ottamisalueen pinta-ala on 0,7 ha ja alin ottotaso on +124,30 N2023 metriä.

Ottamismäärä ja -aika

Maa-aines:	sora/ hiekka
Haettu kokonaismäärä:	12 000 m ³ ktr
Ottamisaika:	10 vuotta

Ottamistoiminta

Suunniteltu ottamistoiminta etenee nykyisestä rintauksesta luoteen suuntaan. Ottotasona käytetään +124,30 N₂₀₀₀. Tällä ottotasolla saavutetaan 4 metrin suojaetäisyys arvioituun pohjavesipintaan. Kaivettavat luiskat muotoillaan noin kaltevuuteen 1:3. Ottaminen etenee alueella suunnitelma kartan ja leikkauspiirrosten mukaisesti.

Ottamistoiminnan tarkoituksena on hyödyntää alueella vielä jäljellä olevat maa-ainekset ja samalla maisemoida ja muotoilla alue metsätalouteen soveltuvaksi sekä turvallisiksi. Alueelta hyödynnettävissä olevan soran laatu on voitu todeta nykyisen ottamistoiminnan perusteella. Laajempien tutkimusten ja selvitysten tekeminen ei ole suunnitelman kannalta tarpeellista. Alueen länsipuolinen kiviojan uoma ja maastopainanne jätetään koskemattomaksi. Kaivuluiska aloitetaan ojauoman painanteen yläreunasta.

Alueella ei tarpeettomasti säilytetä koneita ja laitteita. Poltto- ja voiteluaineita varastoidaan harkiten ja vain tilapäisesti. Ensisijaisesti huollot ja tankkaukset tehdään alueen ulkopuolella. Poltto- ja voiteluaineiden vähäisessäkin varastoinnissa noudatetaan lakeja ja viranomais määräyksiä.

Kaivannaisjätteet

Alueella tullaan varastoimaan ja jalostamaan vain sieltä otettuja maa-aineksia. Varastointi mitoitetään niin että alue on täysin tyhjä lupakauden päätyttyä.

Toimintaa varten on laadittu kaivannaisjätteen jätehuoltosuunnitelma. Jätehuoltosuunnitelman mukaan alueella syntyy pintamaata 1000 m³, joka on tarkoitus käyttää alueen maisemointiin, kantoja ja hakkuutähteitä syntyy 150 m³, jotka kuljetetaan pois alueelta ja käytetään bioenergiaksi. Yhdenaikaisen maisemoinnin ja soranoton johdosta pintamaita varastoidaan kasoilla alle kolme vuotta.

Maisemointi ja jälkihoito

Ottoalueen pohja kaivetaan alimmillaan tasoille + 124,300 N₂₀₀₀. Lopullisissa luiskissa tavoitellaan 1:3 kaltevuutta. Suunnitellun toiminnan tarkoituksena on hyödyntää loput alueella olevat maa-ainekset. Maisemoinnin tavoitteena on saattaa alue mahdollisimman hyvin metsätalouteen soveltuvaksi ja turvallisiksi.

Nykyisen kaltaisen toiminnan jatkumisesta johtuen varsinaista pintamaiden käsittelyä on varsin vähän. Kuorittavat pintamaat kuitenkin raivataan sivuun ja levitetään takaisin alueelle maa-ainesten oton päätyttyä ja osittain jo ottamisen edetessä. Ottamistoiminnan päätyttyä alueelle istutetaan puun taimia.

Alue soveltuu parhaiten männyn kasvuun. Myös luontaisesti kasvaneita taimia huomioidaan alueen metsityksessä jo ottamisen aikana.

LUPAHAKEMUKSEN KÄSITTELY

Lupahakemuksen vireilläolosta kuuluttaminen

Hakemuksen vireilläolosta on kuulutettu maa-aineslain 13 §:n mukaisesti Jämsän kaupungin verkkosivuilla osoitteessa www.jamsa.fi kohdassa kuulutukset 13.8. – 19.9.2025. Hakemusasiakirjat ovat kuulutusaikana olleet nähtävillä kaupungin verkkosivuilla ja ympäristötarkastajan työhuoneessa.

Kuuleminen

Hakemuksen vireilläolosta on tiedotettu naapurikiinteistöjen (3 kpl) omistajille 12.8.2025 päivätyllä kuulemiskirjeellä.

Lausunnot

Ottamissuunnitelmasta on pyydetty lausunto Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselta ympäristö -vastuualueelta.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus on antanut lausuntonsa 24.10.2025. Lausunnossaan ELY- keskuksen ympäristö -vastuualue toteaa seuraavaa:

Vesiensuojelulliset näkökohdat

Suunnittelualue sijoittuu Kollinkankaan (0918201) 1E luokan pohjavesialueelle. E-luokkaan kuuluvat pohjavesialueet, joiden pohjavedestä pintavesi- tai maaekosysteemi on suoraan riippuvainen. Kollinkankaalla E-luokituksen perustana on Kiviojan laaksossa oleva pohjavesivaikutteinen tervaleppäkorpi.

ELY-keskuksen E-luokan pohjavesialuekartoituksen mukaan Kivioja on puronvarsinotko, johon purkautuu pohjavettä useasta kohdasta. Tihkupintaa esiintyy laajalla alueella ympäristössä.

Notkossa kasvaa luonnontilainen/ luonnontilaisen kaltaista kuusivaltainen metsä, jossa esiintyy paikoin runsaasti tervaleppää. Kollinkankaan vedenottamo sijaitsee ottoalueelta n. 1,5 km etelään. Suunnittelualueella on pohjavesiputki, josta luvan hakija on mitannut pohjaveden tasoa, hakemuksessa on esitetty pohjavesitiedot vain muutaman vuoden ajalta. Ylimmäksi laskennalliseksi pohjavesipinnan korkeudeksi on saatu +119,3 m N2000. Luonnontilaisen maanpinnan korkeus vaihtelee alueella hakemuksessa esitettyjen poikki- ja pituusleikkausten perusteella +126 -+130 m N2000.

Ympäristöministeriön julkaisuja 2023:30 (Maa-ainesten ottaminen; Opas ainesten kestävään käyttöön) mukaan, pohjavesialueilla, joissa luonnontilaisen pohjaveden pinnan yläpuolella on luonnostaan alle 5 metrin kerros soraa ja hiekkaa, ainesten ottaminen ei yleensä tule kyseeseen pohjaveden suojelullisista syistä.

Luonnonsuojelulliset näkökohdat

Jämsän kaupungin pohjavesialueiden maisema- ja luontoselvityksessä (Eniro Oy 1994) alue on sijoitettu ympäristöluokituksen alueelle III: Säilytettävät alueet, joissa maa-ainesten ottoa vain poikkeustapauksessa.

Hakemuksen mukainen ottamisalue rajautuu lounaisreunaltaan vesilain 11 §:n tarkoittamaan Kivioja-nimiseen luonnontilaiseen noroon, jonka luonnontilan vaarantaminen on mainitun lainkohdan perusteella kielletty. Suunnitelmatekstin perusteella etäisyyttä ottoalueen reunasta uomaan on minimissä 20 m, paikoin paljon enemmän. Suunnitelmassa kiviojan uoman penkka jätetään koskemattomaksi. Ottamisalue ja kaivuluiska rajataan alkamaan niin, että luonnontilainen puron uoman penkka säilyy.

Edellisessä lausunnossa (KEELY/665/07.01/2012, 10.3.2014) ELY-keskus on todennut, että ”tarkempi raja Kiviojaan tulee tehdä kaupungin lupavalvojan ja ympäristönsuojeluvastaavan kanssa. Ratkaisun tulee turvata vesilaissa tarkoitetulla tavalla Kiviojan luonnontilan säilyminen, sekä vesitaloudellisesti että pienilmastollisesti”.

Kiinteistön luoteiskulmassa ottamisalueen välittömässä läheisyydessä on kiviojan varressa Keski-Suomen ympäristökeskuksen päätöksellä vuonna 2007 rajattuun, luonnonsuojelulain 29 §:ssä tarkoitettuun suojellun luontotyyppin tervaleppäkorven alueeseen.

(Nyt siellä on suunnitelman mukaan 10 m luiskan yläreunasta kiinteistörajaan. Kulmathan (tervaleppäkorven ja ottamisalueen) siellä sitten olisivat sen 10 metrin päässä toisistaan. Ainakin ko. kulmauksen kohdalla olisi hyvä vaatia puuston säilyttäminen suojavyöhykkeellä.

Alueelta on tehty havainto japanintattaresta, joka on Euroopan unionissa ja kansallisesti haitalliseksi säädetty vieraslaji. Vieraslajia ei saa pitää, kasvattaa, istuttaa, kylvää tai muulla vastaavalla tavalla käsitellä siten, että se voi päästä ympäristöön. Vieraslajilain mukaan toimijan on huolehdittava siitä, ettei hänen tuottamassaan, varastomassaan, markkinoille saattamassaan, kuljettamassaan, välittämässään, myymässään tai muuten luovuttamassaan tuotteessa tai aineistossa ole unionin luetteloon kuuluvaa tai kansallisesti merkityksellistä haitallista vieraslajia, joka tuotteen tai aineiston mukana voi levitä toimijan hallinnassa olevan alueen ulkopuolelle. Japanintattaren torjuntaohjeet löytyvät Vieraslajiportaalista.

Maa-ainekset tulee käsitellä siten, ettei juurenpaloista tai siemenistä voi levitä haitalliseksi säädettyjä vieraslajeja uusille kasvupaikoille. Ohjeita vieraslajikasveja sisältävän maa-aineksen käsittelyyn löytyy osoitteesta www.vieraslajit.fi.

Yhteenveto

Ottaen huomioon luonnon- ja vesiensuojelliset näkökohdat, Keski-Suomen ELY-keskus ilmoittaa pitävänsä mahdollisena maa-aineksen ottamista asiakohdassa minitulta alueelta tietyin edellytyksin. Toiminnassa tulee noudattaa seuraavia ohjeita:

- Vieraslajin leviäminen tulee estää vieraslajilain perusteella ja kasvusto tulee hävittää alueelta oheisessa linkissä esitettyjen torjuntakeinojen avulla.
- Tarkempi rajausta Kiviojaan nähden tulee tehdä kaupungin maa-aineslupavalvojan ja ympäristönsuojeluvastaavan kanssa. Ratkaisun tulee turvata vesilaissa tarkoitetulla tavalla Kiviojan luonnontilan säilyminen, sekä vesitaloudellisesti että pienilmastollisesti. Etäisyys kiviojaan tulee olla kuitenkin vähintään 20 m.
- Karttatarkastelun perusteella tervaleppäkorven ja ottamisalueen kulmat ovat noin 10 metrin päässä toisistaan. Tämän kulmauksen kohdalla suojavyöhyke tulee säilyttää puustoisena.
- Nyt olemassa olevilla tiedoilla alin sallittu ottotaso on esitetyn mukaisesti +124,3 m N₂₀₀₀, kuitenkin vähintään 4 metriä ylimmän pohjavesipinnan yläpuolella. Ottotason alapuolisia massanvaihtoja tai pohjaveden asemaa muuttavaa kaivua ei sallita.

ELY-keskus toteaa, ettei alueella ole seurattu edellisen luvan aikana pohjavesipinnan korkeutta säännöllisesti (vuosittain, neljä kertaa vuodessa). Lisäksi havaintoputki ei kuvaa riittävän luotettavalla tavalla pohjaveden pinnantasoa suunnitellulla ottoalueella. Riittävän suojakerrospaksuuden ja alimman ottotason varmistamiseksi tulee lähemmäs suunniteltua ottoaluetta asentaa uusi näytteenottoon soveltuva pohjaveden havaintoputki.

Ennen ottotoiminnan jatkamista tulee alueelle asentaa uusi pohjavesinäytteenottoon soveltuva havaintoputki (PEH tai PVC-putki, jonka halkaisija on vähintään 50 mm). Havaintoputki asennetaan kallioon asti. Siiviläosan tulee ulottua riittävän syväälle pohjavesivyöhykkeeseen. Havaintoputken tiedot sisältävä putkikortti tulee toimittaa kunnan maa-ainesten oton valvojalle ja ELY-keskukselle.

Pohjavesinäytteestä tutkitaan ennen toiminnan jatkamista, päätyttyä ja välivuosina vuosittain väri, haju, pH, sähkönjohtavuus, happi, nitraatti, kloridi, sulfaatti, kalsium, magnesium, natrium, TOC, COD(Mn), kiintoaine sekä C10-C40. Näyte tulee ottaa ennen ottotoiminnan aloitusta ja oton päätyttyä ja vuosittain. Putkesta saatujen havaintojen perusteella ELY-keskus varaa tilaisuuden muuttaa/täydentää lausuntoaan.

- Lisäksi alueelle asennetusta pohjaveden havaintoputkesta tulee havaita pohjavesipinnan korkeus neljä kertaa vuodessa (talvi, kevät, kesä ja syksy). Havaintotulokset ja havaintopäivä tulee merkitä havaintopäiväkirjaan. Tulokset on esitettävä kunnan maa-ainestonvalvojalle kunkin vuoden tammikuun 31. päivään mennessä. Tiedot suositellaan toimitettavaksi samanaikaisesti ja samalla lomakkeella

kuin tiedot otetuista maa-aineksista, jolloin ne voidaan tallentaa ympäristöhallinnon pohjavesitietojärjestelmään. Tällöin seurantatiedot ovat sähköisessä paikkatietojärjestelmässä niin luvanhaltijoiden kuin valvontaviranomaistenkin käytettävissä.

- Valvonnan helpottamiseksi tulee alueelle asentaa riittävästi alinta ottotasoa osoittavia, selvästi näkyviä korkeusmerkkejä. Myös ottamis- ja kaivualueen rajat tulee merkitä selvästi maastoon. Merkinnät tulee tehdä ennen ottotoiminnan aloittamista. Lisäksi ottoalueelle tulee sijoittaa selkeä taulu, josta ilmenee mm. maa-ainesluvanhaltijan / urakoitsijan yhteystiedot ja luvan voimassaoloaika.
- Poltto- ja voiteluaineiden sekä ympäristölle haitallisten kemikaalien varastointi alueella on kielletty. Alueella ei saa käyttää huonokuntoisia koneita tai ajoneuvoja. Autojen ja koneiden säilytys ja huolto on alueella kielletty, ellei ympäristön pilaantumisvaara ole poistettu asianmukaisilla tiloilla tai suojarakenteilla. Myös koneiden ja autojen tankkaus tulee järjestää siten, ettei siitä aiheudu öljy- tai polttoainepäästöjen vaaraa. Lisäksi pohjaveden puhtaana säilymiseksi on huolehdittava siitä, että pohjavedelle vahingollisten aineiden käsittelyssä noudatetaan erityistä huolellisuutta ja varovaisuutta. Jos öljyä tai muuta pohja- ja pintaveden laatua vaarantavaa ainetta joutuu maaperään, on siitä välittömästi ilmoitettava Jämsän kaupungin öljyvahinkojen torjuntaviranomaiselle sekä ryhdyttävä heti toimenpiteisiin vahingon leviämisen estämiseksi.
- Jälkihoito suoritetaan suunnitelman mukaisesti. Alueen jälkitasauksessa, jälkiverhoilussa ja yleisessä siistimisessä ei saa käyttää pohjavettä vaarantavia materiaaleja. Pintamaat tulee varastoida kaivualueen ulkopuolelle siten, että ne voidaan käyttää maisemoinnin yhteydessä kasvualustan muodostamiseen (suositeltu varastointiaika enintään kolme vuotta).
- Maa-ainesten ottaminen ja alueen jälkihoitotoimenpiteet tulee tehdä vaiheittain ottamisen edistyessä. Vaiheittainen alueen maisemointitöiden tarkastus tulee tehdä kahden vuoden välein syksyisin, ensimmäinen kerran 30.9.2027 mennessä. Tarkastuksessa tulee olla läsnä luvanhaltija, kunnan maa-ainesoton valvoja sekä tarvittaessa ELY-keskuksen edustaja.

Muistutukset ja mielipiteet

Hakemuksen johdosta ei ole jätetty muistutuksia.

Hakijan kuuleminen

Hakijaa on kuultu 27.10.2025 päivätyllä vastinepyynnöllä. Hakija on jättänyt vastineen 10.11.2025.

Keski-Suomen ELY-keskuksen lausuntoon toiminnanharjoittaja vastaa seuraavaa:

ELY:n antaman lausunnon yhteenvedossa mainitaan, että alueella ei ole edellisen luvan aikana seurattu pohjavesipinnan korkeutta säännöllisesti. Maa-aineslupahakemuksen liitteessä toimitettiin pohjavesihavainnot 11.5.2023-15.1.2025 (8 mittausta, mittaukset neljä kertaa vuodessa). Pohjavesitietoja on kerätty aikaisemman luvan aikana liitteen tietoja pidemmältä ajalta ja ne on ilmoitettu vuosittain eteenpäin. Mikäli kaikki tarvittavat havaintotiedot eivät ole saavuttaneet ELY-keskusta, voi niitä tarvittaessa pyytää lupanhakijalta.

Kokonaisuudessaan lausunnossa mainitut ohjeet ja määräykset ovat linjassa normaalian, jatkuvasti tiukentuvien, lupaehtojen kanssa. Lupanhakijan näkökulmasta toiveena olisi, että tällaisten ottomääriltään erittäin vähäisten maa-alueiden hyödyntämistä loppuun asti edistettäisiin kohtuullistamalla niiden osalta vaatimuksia ja velvoitteita. Muutoin lausunnossa ei huomautettavaa.

Tarkastukset

Alueelle on tehty maa-aineslupan valvomiseen liittyvä viimeisin tarkastus 2.9.2025.

VALVONTAJAOSTON RATKAISU

Lupapäätös kumoaa alueelle aiemmin Lindroosin Sora Oy:lle myönnetyn maa-aineslupan (ympäristölautakunta 11.9.2014 § 59, MA-8-2012) koskien tilaa Kiviojanhiekkana RN:o 4:11.

Valvontajaosto myöntää maa-aineslain 4 §:n mukaisen luvan maa-ainesten ottamiseen 424 (Pietilä), Kiviojanhiekkana RN:o 4:11 -tilalta edellyttäen, että toimintaa harjoitetaan hakemuksen ja seuraavien lupamääräysten mukaisesti.

Vastaus yksilöityihin vaatimuksiin

Keski-Suomen ELY-keskuksen lausunto on otettu huomioon lupamääräyksissä 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14 ja 17.

Lupamääräykset

1. Tällä päätöksellä myönnetään lupa soran ja hiekan ottamiseen hakemuksessa esitetyltä, ottosuunnitelman mukaiselta 0,7 hehtaarin ottoalueelta. Otettavan maa-aineksen määrä on enintään 12 000 m³ltr. Maa-aineksen varastointia saa suorittaa vain ottamissuunnitelman mukaisella alueella.
2. Alin ottotaso on suunnitelman mukaisesti N2000 +124,3 metriä, ollen kuitenkin vähintään 4 metriä ylimmän pohjavesipinnan yläpuolella. Ottotason alapuoliset massanvaihdot tai pohjaveden asemaa muuttava kaivu on kielletty.

3. Ottamisaluetta (kaivualueen raja) ei saa ulottaa 10 metriä lähemmäksi naapurikiinteistön rajaa, ellei asiasta ole tehty kirjallista sopimusta kiinteistön omistajan kanssa. Sopimus tulee toimittaa valvontaviranomaiselle ennen ottamistoiminnan aloittamista.
4. Suojavyöhykkeen leveys Kiviojan suuntaan tulee olla vähintään 20 metriä, siten että luonnontilainen puro uoman penkka säilyy ja penkan reunalta on vähintään 5 metrin suojaetäisyys ottoalueen reunaan. Tarkempi rajausta tulee tehdä maa-aineslupavalvojan ja ympäristönsuojeluvastaavan kanssa paikan päällä ottoalueella ennen ottotoiminnan aloittamista. Luvan hakijan tulee sopia tapaaminen rajauksen tekemiseksi. Luvan hakijan tulee merkitä suojavyöhykkeen reuna näkyvästi, esimerkiksi aurasukein. Ottamista ei saa ulottaa tätä lähemmän Kiviojaa.
5. Ennen ottotoiminnan aloittamista alueelle tulee asentaa uusi näytteenottoon soveltuva pohjaveden havaintoputki lähemmäs ottoaluetta. Uuden putken sijainti tulee sopia Keski-Suomen ELY-keskuksen kanssa. Soveltuva havaintoputki on PEH tai PVC-putki, jonka halkaisija on vähintään 50 mm. Havaintoputki asennetaan kallioon asti. Siiviläosan tulee ulottua riittävän syvälle pohjavesivyöhykkeeseen. Havaintoputken tiedot sisältävä putkikortti tulee toimittaa kunnan maa-ainesten oton valvojalle ja ELY-keskukselle.
6. Pohjavesinäytteestä tutkitaan vuosittain ja ennen toiminnan jatkamista sekä toiminnan päätyttyä väri, haju, sameus, pH, sähkönjohtavuus, happi, nitraatti, kloridi, sulfaatti, kalsium, magnesium, natrium, TOC, COD(Mn), kiintoaine sekä öljyhiilivedyt C10-C40.
7. Pohjaveden havaintoputkesta tulee havaita pohjavesipinnan korkeus neljä kertaa vuodessa (talvi, kevät, kesä ja syksy). Havaintotulokset ja havaintopäivä tulee merkitä havaintopäiväkirjaan. Tulokset on esitettävä kunnan maa-ainesotonvalvojalle kunkin vuoden tammikuun 31. päivään mennessä. Tiedot on toimitettava myös ELY-keskukselle tallennettavaksi ympäristöhallinnon pohjavesitietojärjestelmään.
8. Valvonnan helpottamiseksi tulee alueelle asentaa riittävästi alinta ottotasoa osoittavia, selvästi näkyviä korkeusmerkkejä. Myös ottamis- ja kaivualueen rajat tulee merkitä selvästi maastoon. Merkinnät tulee tehdä ennen ottotoiminnan aloittamista.
9. Ottoalueelle tulee sijoittaa selkeä taulu, josta ilmenee maa-ainesluvan haltijan ja urakoitsijan yhteystiedot, luvan voimassaoloaika ja toiminta-ajat.
10. Ottamisalueen ja tervaleppäkorven kulmauksen kohdalla suojavyöhyke tulee säilyttää puustoisena.

11. Pohjavedelle vahingollisten aineiden käsittelyssä on noudatettava erityistä huolellisuutta. Poltto- ja voiteluaineiden sekä ympäristölle haitallisten kemikaalien varastointi alueella on kielletty. Alueella ei saa käyttää huonokuntoisia koneita tai ajoneuvoja. Autojen ja koneiden säilytys ja huolto on alueella kielletty, ellei ympäristön pilaantumisvaara ole poistettu asianmukaisilla tiloilla tai suojarakenteilla. Myös koneiden ja autojen tankkaus tulee järjestää siten, ettei siitä aiheudu öljy- tai polttoainepäästöjen vaaraa. Lisäksi pohjaveden puhtaana säilymiseksi on huolehdittava siitä, että pohjavedelle vahingollisten aineiden käsittelyssä noudatetaan erityistä huolellisuutta ja varovaisuutta.
12. Jos öljyä tai muuta pohja- ja pintaveden laatua vaarantavaa ainetta joutuu maaperään, on siitä välittömästi ilmoitettava pelastuslaitokselle ja Jämsän ympäristönsuojeluviranomaiselle sekä ryhdyttävä heti toimenpiteisiin vahingon leviämisen estämiseksi.
13. Alueen jälkihoitotoimenpiteissä ja yleisessä siistimisessä ei saa käyttää pohjavettä vaarantavia materiaaleja. Pintamaat tulee varastoida kaivualueen ulkopuolelle siten, että ne voidaan käyttää maisemoinnin yhteydessä kasvualustan muodostamiseen.
14. Alueen jälkihoitotoimenpiteet tulee tehdä vaiheittain ottamisen edistyessä. Vaiheittainen alueen maisemointitöiden tarkastus tulee tehdä kahden vuoden välein syksyisin, ensimmäinen kerran 30.9.2027 mennessä. Tarkastuksessa tulee olla läsnä luvanhaltija, kunnan maa-ainesoton valvoja sekä tarvittaessa ELY-keskuksen edustaja.

Alueen reunat tulee luiskata kaltevuuteen 1:3 tai loivemmiksi. Pohja tulee muotoilla loivapiirteiseksi eikä alueelle saa jättää maa-ainekasvoja. Pintamaat tulee käyttää ottamisalueella uuden biologisesti aktiivisen aluskasvillisuuden ja puuston kasvualustaksi.
15. Alueelle tulee istuttaa puuntaimia (2 500 kpl/ha) niille alueille, joille ei luontaista taimettumista tapahdu. Maisemointi puuston istutuksineen tulee tehdä luvan voimassaoloaikana.
16. Sorakuoppien reunoille mahdollisesti asettuvat törmäpääskyt ovat luonnonsuojelulain perusteella rauhoitettu laji, joka on lisäksi luokiteltu erittäin uhanalaiseksi. Mahdollisesti alueelle muodostuneet törmäpääsky-yhdyskunnat tulee ottaa huomioon maa-ainesten oton yhteydessä ja ottamisen jälkeisessä maisemoinnissa. Pesien hävittäminen on kiellettyä. Ottamisalueen jälkihoitoa tehtäessä pesimäalue tulee jättää luonnontilaan. Sortumavaaran vuoksi näissä tapauksissa alueelle jäävät jyrkät rintaukset tulee suojata aitaamalla.

17. Toiminnanharjoittajan on huolehdittava siitä, ettei alueelta siirrettävän maa-aineksen tai työkoneiden mukana leviä Euroopan unionin luetteloon kuuluvia lajeja tai kansallisesti merkityksellisiä haitallisia vieraslajeja (kuten japanintar, komealupiini, kurturuusu, jättipalsami, jättiputkiryhmän putket) alueen ulkopuolelle. Vieraslajit tulee tunnistaa ja hävittää asianmukaisesti alueelta.
18. Ennen tämän luvan mukaisen ottamistoiminnan aloittamista suoritetaan aloitustarkastus, jonka luvan haltija pyytää valvovalta viranomaiselta. Tarkastuksessa käydään läpi tämän luvan ehdot ja todetaan aloitustilanne maastossa.
19. Kun luvan voimassaoloaika on päättynyt tai luvassa myönnetty maa-ainemäärä on otettu, on luvanhaltijan pyydettävä valvontaviranomaista suorittamaan alueella lopputarkastus, jossa tarkastetaan jälkihoidon ja muiden lupaan liittyvien toimenpiteiden toteutuminen.
20. Luvan haltijan tulee tehdä maa-ainelain 23 a §:n mukainen ilmoitus vuosittain otetun maa-aineksen määrästä seuraavan vuoden tammikuun loppuun mennessä sähköisellä lomakkeella valtakunnalliseen maa-ainelupatietojärjestelmään (NOTTO). Samalla lomakkeella voidaan ilmoittaa myös pohjavesitarkkailun tiedot, jolloin ne voidaan tallentaa suoraan ympäristöhallinnon pohjavesitietojärjestelmään. Mikäli tietoja ei ilmoiteta sähköisesti, ne tulee toimittaa kunnan maa-ainestenoton valvontaviranomaiselle vuosittain 31.1. mennessä.

LUVAN VOIMASSAOLO

Lupa on voimassa 10 vuotta luvan lainvoimaiseksi tulopäivästä lukien.

PÄÄTÖKSEN PERUSTELUT

Yleiset perustelut

Maa-ainelain 3 §:n 1. mom. mukaan maa-aineksia ei saa ottaa niin, että siitä aiheutuu kauniin maisemakuvan turmeltumista, luonnon merkittävien kauneusarvojen tai erikoisten luonnonesiintymien tuhoutumista, huomattavia tai laajalle ulottuvia vahingollisia muutoksia luonnonolosuhteissa tai tärkeän tai muun vedenhankintakäyttöön soveltuvan pohjavesialueen veden laadun tai antoisuuden vaarantuminen.

Alueella, jolla on voimassa asemakaava tai oikeusvaikutteinen yleiskaava, on katsottava, ettei ottaminen vaikeuta alueen käyttämistä kaavassa varattuun tarkoitukseen eikä turmele kaupunki- tai maisemakuva. Lisäksi maa-ainelain 3 §:n 4 mom. mukaan ottamispaikat on sijoitettava ja aineiden ottaminen järjestettävä niin, että ottamisen vahingollinen vaikutus luontoon ja maisemakuvaan jää mahdollisimman vähäiseksi ja että maa-aineseiintymää hyödynnetään säästeliäästi ja taloudellisesti

eikä toiminnasta aiheudu asutukselle tai ympäristölle vaaraa tai kohtuullisin kustannuksin vältettävissä olevaa haittaa. Maa-aineksia ei saa myöskään ottaa ilman erityistä syytä vesistön rantavyöhykkeellä.

Maa-aineslain 6 §:n mukaan lupa ainesten ottamiseen on myönnettävä, jos asianmukainen ottamissuunnitelma on esitetty eikä ottaminen tai sen järjestely ole ristiriidassa 3 §:ssä säädettyjen rajoitusten kanssa. Asiaa ratkaistaessa on otettava huomioon myös lupamääräysten vaikutus.

Ottoalue sijaitsee alueella, jossa maisema on valmiiksi ottamistoiminnan muokkamaa. Pohjaveden suojelemiseksi on annettu useita määräyksiä mm. jätettävän suojakerroksen paksuudesta ja pohjaveden laadun tarkkailusta. Maisemointia ja ottamista koskevilla lupamääräyksillä on minimoitu luontoon ja maisemakuvaan aiheutuvat vahingolliset vaikutukset.

Lupamääräysten perustelut

Maa-ainesten ottamista koskevaan lupaan on liitettävä määräykset siitä, mitä hakijan on noudatettava hankkeesta aiheutuvien haittojen välttämiseksi tai rajoittamiseksi, jos nämä seikat eivät käy ilmi ottamissuunnitelmasta (MaL 11 §).

Lupamääräykset 1–2: Ottomäärä on hakijan esittämän ottamissuunnitelman mukainen. Alin ottotaso on hakijan esittämän ottamissuunnitelman mukainen. Pohjavesialueilla sijaitsevilla ottamisalueilla suojakerroksen paksuus on vähintään 4 metriä.

Lupamääräys 3 on annettu suojavyöhykkeen aikaansaamiseksi naapurikiinteistöön nähden. Suojavyöhykkeen leveys perustuu mm. Ympäristöministeriön julkaisuun ”Opas ainesten kestäväseen käyttöön” vuodelta 2020, jossa suojavyöhykkeen leveydeksi naapurikiinteistöön on esitetty vähintään 10 metriä kun kyseessä on soranottoalue.

Lupamääräys 4 on annettu vesilain 11 §:n tarkoittaman luonnontilaisen noron suojelemiseksi. Vesilain 11 §:n mukaan luonnontilaisen noron vaarantaminen on kielletty. Suojaetäisyys penkan reunalta ottoalueeseen on annettu sortumisvaaran ehkäisemiseksi.

Lupamääräykset 5–7 on annettu pohjavesien suojelemiseksi. Pohjaveden pinnankorkeuden tarkkailulla todennetaan pohjaveden pinnan korkeus ja varmistetaan riittävän suojakerroksen paksuus pohjaveteen. Alueelle tulee asentaa uusi pohjaveden havaintoputki, jotta mitattavaa pohjaveden pinnantasoa voidaan pitää luotettavana ja todenmukaisena. Pohjaveden laadullisella tarkkailulla tarkkaillaan ottotoiminnan mahdollista vaikutusta pohjaveden laatuun.

Lupamääräys 8 on annettu valvonnallisista syistä sekä turvallisuussyistä. Ottamisalueen merkinnällä varoitetaan alueella liikkuvia ottamistoiminnasta sekä varmistetaan, että ottotoiminta tapahtuu luvan mukaisella alueella. Merkinnoilla varmistetaan, että alinta sallittua ottamissyvyyttä ei aliteta.

Lupamääräys 9 on annettu valvonnallisista syistä sekä informoimaan alueella liikkuvia ottamistoiminnasta ja sen aiheuttamista mahdollisista vaaroista liikkujille.

Lupamääräys 10 on annettu luonnonsuojelullisten arvojen säilyttämiseksi.

Lupamääräykset 11–12 on annettu maaperän ja pohja- ja pintaveden pilaantumisen ehkäisemiseksi sekä vahinkotilanteisiin varautumiseksi.

Lupamääräykset 13–15 on annettu jälkihoitotoimenpiteiden toteutumisen varmistamiseksi ja alueen sopeuttamiseksi ympäröivään maisemaan ottamistoiminnan päätyttyä. Maisemointi metsittämällä on mahdollista, kun luiskat ovat riittävän loivat ja niille levitetään pintamaita. Istutettavien taimien määrä perustuu Ympäristöministeriön julkaisuun ”Opas ainesten kestäväään käyttöön” vuodelta 2020.

Lupamääräys 16 on annettu rauhoitetun lajin suojelemiseksi sekä ottamistoiminnan aikana että alueen maisemoinnissa.

Lupamääräys 17 on annettu vieraslajien torjumiseksi ja niiden leviämisen estämiseksi. Vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta annetun lain (1709/2015) 5 §:n mukaan toimijan on huolehdittava siitä, ettei hänen tuottamassaan, varastomassaan, markkinoille saattamassaan, kuljettamassaan, välittämässään, myymässään tai muuten luovuttamassaan tuotteessa tai aineistossa ole unionin luetteloon kuuluvaa tai kansallisesti merkityksellistä haitallista vieraslajia, joka tuotteen tai aineiston mukana voi levitä toimijan hallinnassa olevan alueen ulkopuolelle.

Lupamääräys 18 on annettu valvonnallisista syistä. Aloitustarkastuksessa todetaan, että aiemman luvan mukaiset velvoitteet on alueella suoritettu ennen toiminnan jatkamista.

Lupamääräys 19 on annettu valvonnallisista syistä. Lopputarkastuksella hyväksytään maisemointi tehdyksi esitetyn maisemointisuunnitelman mukaisesti ja sen perusteella palautetaan myös hakijan asettama vakuus.

Lupamääräys 20 annettu valvonnallisista syistä ja viranomaisen tiedonsaannin turvaamiseksi.

Muilta osin lupamääräykset noudattelevat sitä, mitkä hakija on ottamissuunnitelmassaan esittänyt. Lupaviranomainen katsoo, etteivät lupamääräykset ole luvansaajalle kohtuuttomia hankkeen laajuus ja siitä saatava hyöty huomioon otettuna.

SOVELLETUT OIKEUSOHJEET

Maa-aineslaki (555/1981) 3, 4, 5, 5a, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 16b, 19, 20, 20a, 21, 23a ja 23b §:t.

Valtioneuvoston asetus maa-ainesten ottamisesta (926/2005) 1, 2, 2a, 3, 4, 6, 7, 8, 9 §:t

TOIMINNAN ALOITTAMINEN MUUTOKSENHAUSTA HUOLIMATTA

Hakija on hakenut lupaa aloittaa toiminta välittömästi luvan myöntämisen jälkeen muutoksenhausta huolimatta ennen kuin päätös on saanut lainvoiman. Perustelunaan tälle hakija esittää, että alueella on ollut jo aiemmin ottamistoimintaa.

Hakija on hakemuksessaan esittänyt, että luvan myöntämisen ja toiminnan sijoittamisen edellytykset täyttyvät. Alueella ei ole kaavamerkintöjä, eikä toiminta siten vaikeuta alueen käyttämistä kaavassa varattuun tarkoitukseen. Toiminta ei sijoitu luonnontilaiselle alueella, vaan suunnittelualueen kiinteistöllä on ollut vastaavaa toimintaa jo aiemmin. Aiemman toiminnan aikana ei ole tullut tietoon ympäristövaikutuksia, jotka estäisivät toiminnan jatkamisen. Näin ollen hakemuksen mukainen toiminta ei tee muutoksenhakua hyödyttömäksi.

Luvan hakija sitoutuu asettamaan maa-aineslain 12 §:n mukaisen vakuuden ennen toiminnan aloittamista. Tarvittaessa hakija asettaa erillisen vakuuden toiminnan aloittamiseksi ennen kuin päätös on saanut lainvoiman.

Maa-aineslain 21 §:n mukaan lupaviranomainen voi edellyttäen, ettei täytäntöönpano tee muutoksenhakua hyödyttömäksi, luvan hakijan pyynnöstä lupapäätöksessä määrätä, että aineiden ottaminen voidaan muutoksenhausta huolimatta aloittaa lupapäätöstä noudattaen, jos hakija asettaa hyväksyttävän vakuuden niiden haittojen, vahinkojen ja kustannusten korvaamisesta, jotka päätöksen kumoaminen tai luvan muuttaminen voi aiheuttaa. Määräys voi tarvittaessa koskea vain osaa haettua aluetta ja ajankohtaa, jolloin ottamistoiminta tai siihen liittyvät muut toimenpiteet voidaan käynnistää.

Hakijalle myönnetään lupa aloittaa toiminta ennen päätöksen lainvoimaisuutta. Hakijan tulee toimittaa maa-aineslain mukainen 4000 euron suuruinen vakuus valvontaviranomaiselle, mikäli toiminta aloitetaan ennen päätöksen lainvoimaisuutta.

VAKUUS

Hakijan tulee toimittaa ennen ottamistoiminnan aloittamista 4 550 euron (6 500 €/ha) suuruinen maa-aineslain 12 §:n tarkoittama hyväksyttävä vakuus lupamääräysten ja maisemointivelvoitteiden noudattamisen varmistamiseksi.

Vakuuden tulee olla voimassa siihen saakka, kunnes kaikki luvan tai sen määräysten edellyttämien toimenpiteiden toteutus on lopputarkastuksessa hyväksytty, kuitenkin

vähintään 24 kk ottoluvan päättymisen jälkeen. Vakuuden arvoa voidaan tarkistaa luvan voimassaoloaikana.

Hakijalla on edellisen luvan mukainen vakuus voimassa. Vanha vakuus voidaan palauttaa, kun uusi vakuus on asetettu.

TARKASTUS- JA VALVONTAMAKSU

Ottamissuunnitelman tarkastamisesta peritään Jämsän valvontajaoston 12.10.2023 § 39 hyväksymän taksan mukaisesti tarkastusmaksuna 415 euroa. Luvanhaltijan tulee suorittaa kaupungille vuotuinen valvontamaksu kulloinkin voimassa olevan taksan mukaisesti.

PÄÄTÖKSESTÄ TIEDOTTAMINEN

Ote päätöksestä

Lindroosin Sora Oy, Seppolantie 16, 42100 Jämsä

Jäljennös päätöksestä

Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Ilmoitus päätöksestä

Päätöksen antamisesta kuulutetaan Jämsän kaupungin verkkosivuilla osoitteessa www.jamsa.fi -kohdassa kuulutukset.

MUUTOKSENHAKU

Tähän päätökseen saa hakea muutosta valittamalla Hämeenlinnan hallinto-oikeuteen. Valitusaika päättyy 28.1.2026.

LIITTEET

Valitusosoitus

